

Rafael Viruela Matínez

Departament de Geografia

Universitat de València

FLOTA I POBLACIÓ PESQUERA AL MAESTRAT

Durante la primera mitad del siglo XX, la pesca experimentó una intensa actividad (con aumento del número de embarcaciones y tripulantes) en Vinaròs, Benicarló y Peñíscola. Desde mediados de siglo, coincidiendo con la expansión de actividades industriales y de servicios relacionados con el turismo, su importancia se reduce. Más recientemente también han contribuido las bajas por jubilación. Con todo, los tres municipios del Maestrat reúnen aproximadamente la mitad de la flota y de la población pesquera castellonense y generan el 44% de la producción total. Hoy el sector se caracteriza por el relativo envejecimiento de pescadores y embarcaciones, con predominio de las inferiores a 20 toneladas de arqueo.

During the first half of XX century, fishing activity experienced an important growth in Vinaròs, Benicarló and Peñíscola, with an increase in the number of boats and crew. But, the importance of the fishing decreased from the middle of the century, when there was a growth of industrial and tertiary activities related to the tourism. Recently, fishermen retirement has also contributed to the decline of the activity. Nevertheless, these three municipalities of El Maestrat have nearly half of the fleet and fishermen in Castelló, and they generate 44% of the global production. Nowadays, the sector is characterised by relatively old fleet and fishermen, with a predominance of boats of less than 20 tons capacity.

Aquest article forma part d'un projecte d'investigació més ampli, subvencionat per la Institució Valenciana d'Estudis i Investigació.

Les dades més recents publicades pel BBV (1987) posen de manifest l'escassa importància de l'activitat pesquera a la província de Castelló, al V.A.B. de la qual contribueix només amb l'1%. Modest paper que està reforçat per l'escàs impacte que té sobre l'ocupació, l'1,1% del total. No obstant això, cal matisar l'escassa entitat que evidencien aquests valors, ja que resulten de relacionar una activitat geogràficament molt localitzada, amb la resta d'activitats distribuïdes arreu del territori. Com a conseqüència els valors arriben a difuminar-se en l'espai quan, en realitat, adquireixen major significat per a les comarques o comunitats dedicades a aquesta activitat, com s'esdevé als tres municipis pesquers del Maestrat.

Fa uns cinquanta anys, el sector passà per moments millors que els actuals. A finals dels anys quaranta la pesca va substituir d'altres fonts alimentícies; les captures augmentaven, els preus apujaven, nous armadors finançaven la construcció de vaixells i d'arts (ROSSELLÓ, V.M^a., 1969, 23-27), i en molts ports el ritme de creixement de la població laboral va arribar a ser espectacular. Tanmateix, des de dates relativament recents, el sector pesquer està en crisi. A les acaballes dels anys setanta el professor QUEREDA (1978) en un article, de títol molt significatiu, exposava la "alarmante, grave y crítica situación de la actividad pesquera provincial". Els últims lustres han conegut una reducció del nombre d'embarcacions i, sobretot, de mariners. El sector ha reduït l'escassa importància que tenia i, pel que fa als ports del Maestrat, el pes específic se n'empetiteix encara més per la progressiva implantació d'activitats industrials a Vinaròs i Benicarló, amb clar predomini de la construcció, fusta-moble i química (BALLA, M.A., 1983, 142; ROSSELLÓ, V.M^a., 1984, 192-197), i el desenvolupament del sector serveis relacionat amb el turisme a Peníscola.

Amb tot i això, els més de dos mil milions de pessetes que assolí la producció a Vinaròs, Benicarló i Peníscola el 1990 (el 43,6% de la producció pesquera provincial) són il·lustratius de la transcendència que continua tenint per a les nostres petites comunitats de pescadors. A més, cal reconèixer que l'autèntica importància del sector es manifesta en considerar l'efecte multiplicador que sobre l'ocupació té en altres activitats econòmiques. De l'activitat pesquera en depenen les canals de distribució, comercialització i transports; el personal empleat en els tallers de construcció, reparació i manteniment d'embarcacions; el personal ocupat en tasques de càrrega i descàrrega, etc. Així doncs, si en juliol de 1991 els tres municipis comptaven amb 596 pescadors, no és exagerat avaluar en 4.000-5.000 els actius que depenen directament o indirecta de la pesca.

Vull manifestar el meu agraïment a les tres confraries de pescadors i a la Federació Provincial de Confraries la informació que tan amablement em

facilitaren, agraïment que també manifeste a la Direcció Provincial de l'Institut Social de la Marina, on vaig poder consultar les cartilles de la Seguretat Social dels actius i pensionistes del sector, que constitueixen una peça cabdal (VIRUELA, R., 1985) per conèixer les característiques de la gent de la mar.

COMPOSICIÓ I ESTRUCTURA DE LA FLOTA PESQUERA DEL MAESTRAT

El destacat primer lloc que ocupa el Grau de Castelló dins del sector pesquer provincial (VIRUELA, R., 1985, 75) col·loca en una posició secundària els altres ports. No obstant això, com es mostra a la figura 1, el Maestrat aplega quasi la meitat de la flota provincial, amb un desplaçament de 4.627 T.R.B. (el 44% provincial) i una potència de 36.440 C.V. (el 47%). Es a dir, Vinaròs, Benicarló i Peníscola reuneixen prop del 50% del sector pesquer provincial. La distribució dels efectius pesquers és bastant equilibrada entre els tres ports, en cap cas superen les 1.700 T.R.B.

L'anàlisi de la flota pesquera es pot emprendre des de dos punts de vista: atenent al tipus d'arts i tècniques emprats o en funció de la grandària de les embarcacions. En el primer dels casos, hi ha un predomini absolut de la pesca d'arrossegada. El 1990 s'hi dedicaven 107 embarcacions, amb una producció de 4,3 milions de kg que van assolir, en llotja, un valor superior als 1.800 milions de pessetes. L'art d'encerclament només ocupà dues embarcacions, una a Peníscola i una altra a Vinaròs. Amb tot, en aquest últim port la pesca d'encerclament equival al 50% dels desembarcaments. Aquesta aparent contradicció no ens ha de sorprendre perquè en la llotja de Vinaròs en venen la producció embarcacions d'altres ports de la província i també d'Andalusia. Per altra banda en l'art de tremall i d'altres tècniques s'ocupen mig centenar d'embarcacions, la producció de les quals és molt modesta.

Pel que fa a la grandària, segons el criteri estadístic de la Direcció General de Pesca Marítima (IGLESIAS, M., 1985, 184) la nostra flota, com la resta de la província, està integrada per vaixells artesans o costaners (inferiors a 100 T.R.B.). A l'estiu del 1991 només n'hi havia tres que superaren les 100 tones, considerades com a embarcacions d'altura, tot i que també practiquen la pesca d'arrossegada al dia sobre la plataforma continental.

El coneixement de la composició de la flota pesquera per grandàries és un factor bàsic en l'anàlisi del sector. La flota del Maestrat està dominada per embarcacions artesanals: les que no superen les 20 T.R.B. equivalen a la meitat, i encara n'hi ha una major representació de les més modestes, ja que per al conjunt de la flota, un de cada quatre vaixells no arriba a

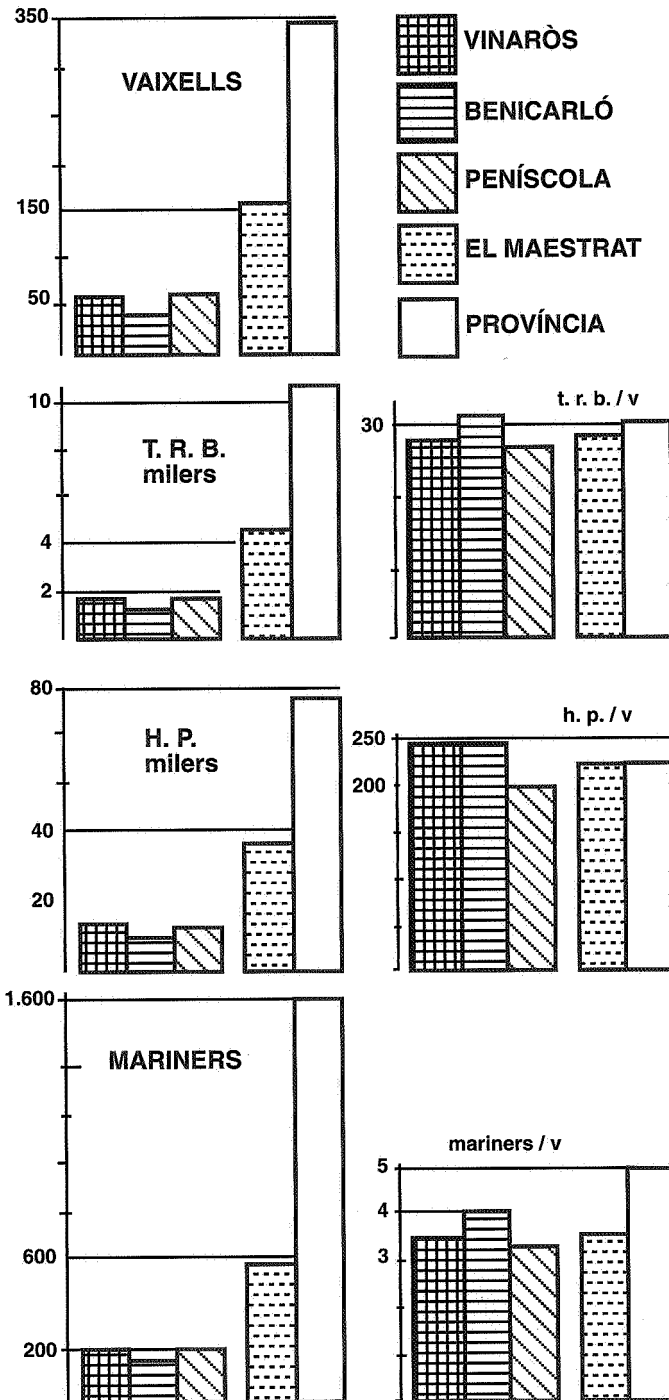

Fig. 1-
Estructura de
la flota del
Maestrat i de la
província,
el 1990

desplaçar més de 10 tones. En aquest grup s'inclou la pràctica totalitat de les empreses dedicades al tremall, palangre i altres arts, que es caracteritzen pel reduït radi d'operacions (uns cinc o vuit quilòmetres de la costa) i per la limitada capacitat de producció. Les poques unitats de més de 50 T.R.B. apleguen quasi el 50% de l'arqueig total.

QUADRE I
El Maestrat. Estructura de la flota, en 1982 i 1991

Grandària	Vaixells	T.R.B.	<u>1982</u>				
			b/ (a)	Potència (c)	c/ a	Tripu. (d)	d/ a
Menys de 20 T	82	598	7,29	3.644	44,43	230	2,8
20-50 T.	54	1.871	34,64	14.221	263,35	401	7,4
50-100 T.	29	1.886	65,03	13.310	458,96	254	8,7
Més de 100 T.	2	227	113,50	1.300	650,—	17	8,5
Total	167	4.582	27,43	32.475	194,46	902	5,4
Grandària	Vaixells	T.R.B.	<u>1991</u>				
			b/ (a)	Potència (c)	c/ a	Tripu. (d)	d/ a
Menys de 20 T	70	661	9,44	5.568	79,54	153	2,2
20-50 T.	50	1.837	36,74	14.676	293,52	222	4,4
50-100 T.	26	1.811	69,63	13.475	518,26	152	5,8
Més de 100 T.	3	356	118,77	2.350	783,33	196,3	
Total	149	4.665	31,31	36.069	242,07	546	3,6

Font: per a 1982, Direcció General de Pesca Marítima. El 1991, confraries de pescadors de Vinaròs, Benicarló i Peníscola. Elaboració pròpia

Tal com es recull al quadre I, en els últims anys el nombre d'embarcacions amb base en els ports del Maestrat s'ha reduït en 18 unitats. Disminució que s'ha vist acompanyada de l'increment de l'arqueig i sobretot de la potència. En els nombres índex pot apreciar-se que per termini mitjà una embarcació desplaça en l'actualitat quatre tones més que fa deu anys, semblant al tonatge mitjà del País Valencià i que resulta excessivament baix si el comparem amb la mitjana espanyola (MASIP, LOSTADO, 1985, 4), cosa que no permet els nostres vaixells d'anar més enllà de la plataforma continental. Els armadors han optat de dotar a les embarcacions amb major potència, que per termini mitjà s'ha incrementat en gairebé cinquanta cavalls, cosa que comporta una major mobilitat dels vaixells. En aquest cas la potència, semblant a la mitjana valenciana, és molt superior a l'espanyola. L'elevada potència de què disposen en relació amb les tones que desplacen, constitueix, segons els entesos, un dels aspectes més negatius i dramàtics del sector, especialment pel que fa a la pesca d'arrossegada

(predominant a la comarca) ja que augmenta l'acció depredadora de les embarcacions amb el consegüent esgotament dels fons i de les moles. Fet que es tracta d'evitar -de moment amb resultats satisfactoris- amb la implantació de vedes temporals i de fons.

La minva del nombre d'embarcacions s'ha vist acompanyada d'un descens molt més intens de tripulants. Per termini mitjà, les embarcacions en compten avui amb 2 menys que fa deu anys. Durant el període el sector ha perdut més de 350 actius, sent les empreses entre 20 i 50 T.R.B. les que més han contribuït als descens de la mà d'obra. Però d'aquest aspecte ens ocuparem més avant.

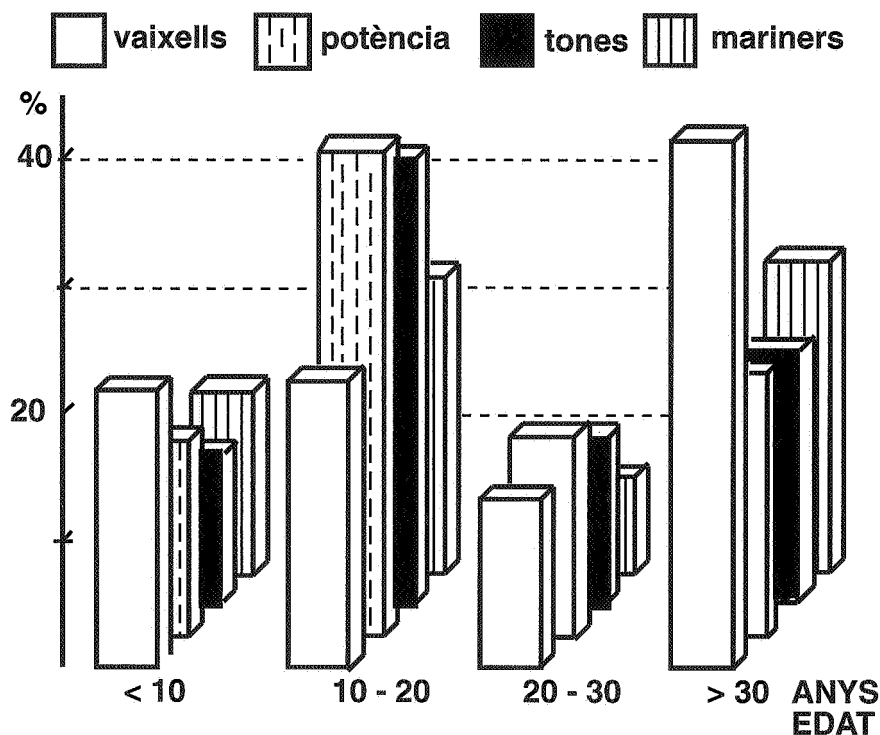

Fig. 2 - El Maestrat. Estructura per edat de la flota pesquera, el 1991

Junt al minifundisme empresarial, el greu problema a què s'enfronta la nostra flota és el relatiu a l'edat. L'antiguitat de les embarcacions resulta excessiva per a un mitjà de producció que pateix una profunda renovació tecnològica, i cal que siga aquest un dels punts de partida dels intents de solucionar la difícil situació del sector, on més del 40% dels vaixells i el 25% del tonatge (figura 2) superen els trenta anys d'edat. En l'altre extrem, només el 22% de les embarcacions i el 17% de l'arqueig s'han construït

durant l'última dècada. La vellura de la flota resulta més que evident i és un greu obstacle que limita la rendibilitat. L'envelliment és encara més negatiu si tenim en compte que tres de cada deu pescadors exerceixen l'activitat en les embarcacions de més edat, amb el risc que implica treballar en aquestes condicions.

QUADRE II

Edat de les embarcacions del Maestrat (juliol de 1991)

Grandària/ Edat	Menys de 10 anys		De 10 a 20		De 20 a 30		Més de 30 anys	
	Vaixells	T.R.B.	V	T.R.B.	V	T.R.B.	V	T.R.B.
Fins a 10 T.	14	76,91	7	30,29	4	22,31	13	53,5
10-20 T.	5	64,3	-	—	1	14,14	26	399,38
20-50 T.	12	489,84	5	227,86	10	404,55	23	715,07
50-100 T.	1	58,86	21	1.491,04	4	257,67	—	—
Més de 100 T.	1	105,58	1	110,89	1	139,84	—	—

Font: Confraries de pescadors de Vinaròs, Benicarló i Peníscola. Elaboració pròpia.

Ara bé, l'envelliment de les embarcacions és degut no només al llarg període de temps transcorregut des de la seua construcció, sinó a l'adequació de la flota a les exigències de l'activitat pesquera, sotmesa a una profunda renovació tecnològica. En aquest sentit, tal com s'hi dedueix en observar la desproporció percentual entre embarcacions, T.R.B., potència (C.V.) per grups d'edat (figura 3), les més joves tenen per termini mitjà major arqueig i potència que les que han fet trenta anys. S'hi pot apreciar que les construïdes als anys setanta, les que ara tenen de deu a vint anys,

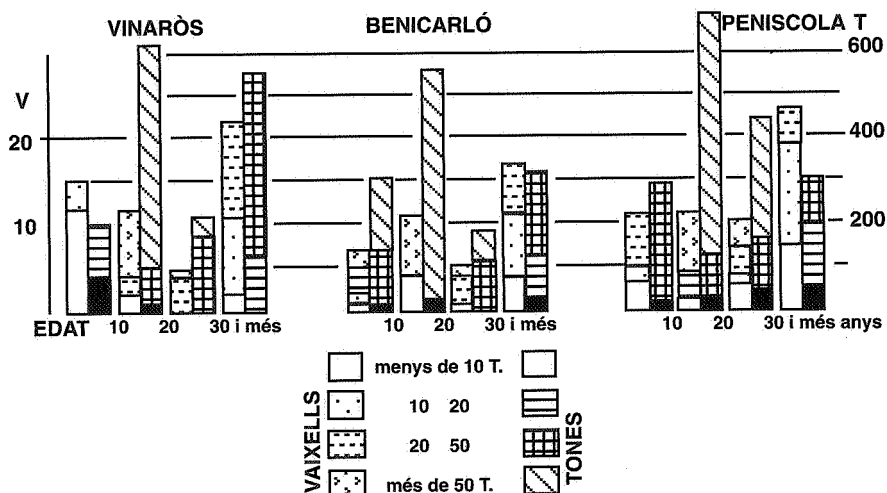

Fig. 3 - El Maestrat. Distribució de la flota pesquera per edats i ports, el 1991

compten amb el major tonatge (de 50 a 60 tones de mitjana) i potència (superior als 400 C.V.). Fou llavors quan la flota del Maestrat va experimentar una certa modernització. Però, com pot apreciar-se en el quadre i la figura que s'hi acompanyen, aquesta tendència va ser abandonada ràpidament. Fóra desitjable continuar per aquell camí, sempre i quan la construcció de vaixells més grans dels que s'han vingut construint els últims anys s'acompanye d'una disminució dels més vells, que són, a més, els més menuts.

L'envelliment de la flota posa de manifest els problemes de reestructuració del sector, agreujats per la descapitalització general resultant de la reduïda dimensió de les empreses. Precisament, les fortes inversions que s'hi requereixen i els riscos que comporten els emprèstits en una activitat tan incerta com la pesca, expliquen que els armadors del Maestrat s'hagen inclinat per les embarcacions d'arqueig mitjà i petit. En efecte, de les unitats construïdes en els últims deu anys destaquen les que tenen entre 20 i 50 T.R.B. i les inferiors a 10 tones, que com s'ha comentat es dediquen al tremall.

Tampoc en aquest aspecte s'aprecien grans diferències entre les tres localitats (figura 3), excepte la major activitat constructiva a Vinaròs, on s'han incorporat recentment 15 noves unitats a la flota de 54, la majoria de dimensions modestes. Es per aixó que el grau d'envelliment és menor en la flota d'aquest municipi. Ara bé, a Benicarló i Peníscola, encara que són menys nombrosos els vaixells joves, els que recentment s'hi han incorporat són de majors dimensions. En conseqüència, es pot afirmar que la pesca experimenta una relativa expansió a Vinaròs, que s'inclina pel tremall, mentre que a Benicarló i Peníscola s'han incorporat unes poques unitats de grandària mitjana per pescar al "bou". En qualsevol cas aquesta "expansió" es produeix en el context d'un procés de "reestructuració" caracteritzat per l'atonía general, les causes de la qual s'han indicat adés.

POBLACIÓ OCUPADA EN EL SECTOR PESQUER

Dràstica reducció dels efectius els últims anys

El recompte personal de les cartilles de la Seguretat Social, consultades en la Direcció Provincial de l'I.S.M., elevava a 596 les persones que treballaven en el sector pesquer del Maestrat el juliol de 1991, xifra molt baixa si la comparem amb la de fa deu anys, ja que el 1982 el cens n'ascendia a 902. El 28,7% dels actius resideix a Benicarló, i la resta es distribueix aproximadament a parts iguals entre Peníscola i Vinaròs. Precisament Vinaròs comptava a mitjan segle amb un nombre d'actius semblant a l'actual per a tota la comarca.

Els estudis demogràfics sobre Vinaròs (BAILA, M.A., 1983) i la informació

estadística del personal afiliat a la confraria, recollida en les memòries anuals, permeten una anàlisi més detallada de la recent evolució de la població pesquera. Les dades incloses en el quadre III mostren una tendència semblant a l'observada al Grau de Castelló (VIRUELA, R., 1985, 42).

QUADRE III			
<u>Vinaròs. Evolució de la població pesquera</u>			
Any	Confraria Actius*	Jubilats/ pensionistes	Padrons Municipals Pescadors
1910			339
1935			480
1950			563
1960			644
1969	486	284	
1970	482	260	425
1971	483	273	
1972	467	304	
1973	472	264	
1974	450	289	
1975	404	294	
1976	405	310	
1977	316	324	
1978	286	334	
1979	299	338	
1980	277	335	
1981	282	323	307
1982	275	329	
1983	290	340	
1984	270	357	
1985	270	361	
1986	249	344	
1987	241	349	
1988	216	364	
1989	214	376	
1990	198	378	

Font: Memòries anuals de la confraria de pescadors (* només s'hi inclouen els actius barons)
i BAILA, M. A., 1983, p. 142

El 1960 Vinaròs comptava amb el màxim nombre de pescadors: 644, xifra que equivalia al 15% de la població activa total d'aquell any. Durant la primera meitat del segle XX (figura 4) el sector pesquer conegué un ràpid, progressiu i espectacular increment de treballadors. Sens dubte, la pràctica

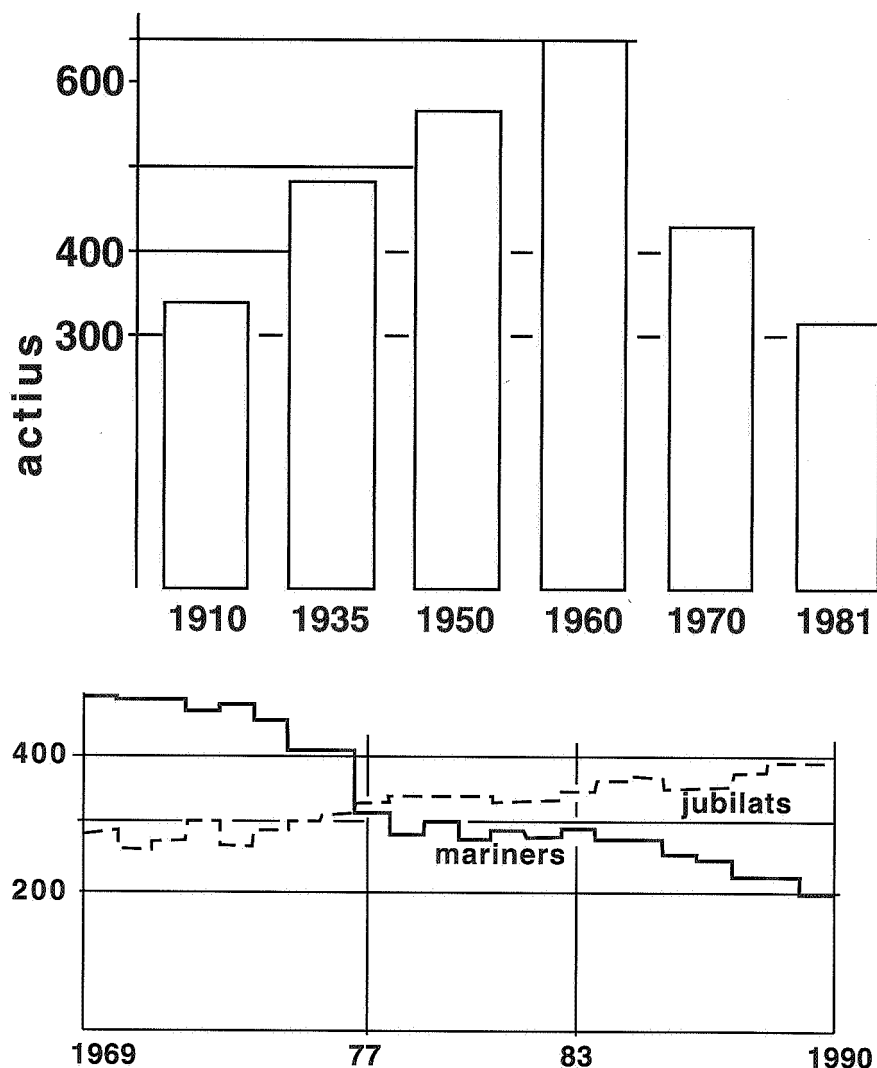

Fig. 4 - Evolució de la població pesquera i dels pensionistes i jubilats a Vinaròs

desaparició de la vinya i la consegüent recessió del comerç marítim contribuïren a fomentar i intensificar l'activitat pesquera (BAILA, M.A., 1983, 143); però a més, cal considerar que les necessitats alimentícies de la postguerra retindrien un gran contingent d'homes i embarcacions al voltant d'una activitat que resultava relativament senzilla i rendible (PREVASA, 1982, 276). En aquells anys, el peix substituï d'altres fonts alimentícies, augmentant-ne extraordinàriament els preus, fins al punt que, alguns ports valencians conegueren els seus millors anys (ROSSELLÓ, V.M^a, 1969, II, 24).

A Benicarló i Peníscola també va ser un dels primers sectors ocupadors. A mitjans dels anys seixanta, a Peníscola la pesca (amb un cens de poc més de 200 treballadors) ocupava un de cada quatre actius (PÉREZ, P., 1970, 278). A Benicarló a finals dels cinquanta els sector pesquer oferia treball a quasi mig miler de persones (LÓPEZ, J., 1975, 630). Xifres que s'incrementaven de forma temporal, ja que "muchos braceros trabajan indistintamente en el campo y en los barcos e incluso hay pequeños propietarios que salen al mar en las épocas de menor trabajo agrícola o de mayor ganancia en la pesca" (PÉREZ, P., 1970, 279). Concretament, a Vinaròs, als 600-700 mariners que hi havia associats en la confraria se'n sumaven altres 250-300 en els mesos d'estiu.

La tendència a l'augment experimentada per la població pesquera durant la primera meitat del segle es va interrompre en els anys seixanta. A Vinaròs, el 1970 s'empadronaren 219 treballadors menys que deu anys abans, cosa que reduïa el cens laboral a una xifra semblant a la dels anys trenta; a Benicarló a mitjans dels setanta el nombre de treballadors es reduí a un terç respecte a la població ocupada a mitjans de segle.

La disminució de la població activa, que ha continuat en els últims anys, no fa més que traduir les dificultats que pateix el sector. El procés, com ja han manifestat altres autors, està relacionat amb els elevats costos de la Seguretat Social i els constans augments experimentats pel preu del combustible. En conseqüència, molts empresaris van decidir ocupar menys mariners per embarcació per tal de reduir costos. A la dràstica minva d'efectius també contribuï la industrialització dels anys seixanta: molts mariners optaren per un lloc de treball en terra, millor remunerat i meyns penós, en empreses de construcció, fusta-moble, química, etc., que estaven creant-se per aquells anys.

Així doncs, en bona part, la pèrdua d'efectius s'ha produït per traspàs a altres sectors d'activitat; però, sobretot en data recent, han contribuït molt les baixes laborals per jubilació, cada vegada més nombroses i que no són cobertes pels pocs joves que s'hi incorporen. Fòra il·lustratiu el fet que, mentre a les acaballes dels seixanta els pescadors en actiu (barons) superaven als jubilats i pensionistes (figura 4), en l'actualitat per cada pescador en actiu n'hi ha dos de pensionistes.

Envelliment de la mà d'obra i escassa participació femenina

El descens de la mà d'obra ha repercutit en l'estructura per edat de la població pescadora

QUADRE IV
Estructura per edat dels pescadors, el 1991

Grups d'edat	El Maestrat		Província	
	Nombre	%	Nombre	%
Menys de 20 anys	32	5,4	80	4,7
20-29	127	21,3	396	23,5
30-39	99	16,6	327	19,4
40-49	123	20,6	368	21,8
50-59	184	30,9	428	25,4
60 i més anys	31	5,2	86	5,1
Total	596	100,0	1.685	100,0

Font: Cartilles de la Seguretat Social, I.S.M.. Elaboració pròpia

Tal com hi queda reflectit, els pescadors del Maestrat mostren una estructura més envellida que els de la província. Encara que els actius es distribuïsquen per quasi tots els grups d'edat, és evident que aquesta distribució no n'és uniforme, ja que es concentra en les edats més avançades. La major freqüència s'assoleix entre els cinquanta i cinquanta-nou anys, on trobem tres de cada deu pescadors. Una dada clarament il·lustrativa de l'avançada edat dels pescadors és que prop del 50% ja ha acomplert els quaranta-cinc anys d'edat. Amb tot i aixó, el sector no està excessivament envellit, com ho demostra el fet que un de cada quatre treballadors no haja fet encara els trenta anys. Com ja s'ha indicat i segons manifestacions de persones relacionades amb el sector, alguns joves s'han incorporat en data recent a aquesta activitat. Es tracta fonamentalment de fills de pescadors, la permanència dels quals en el sector s'ha de relacionar amb les dificultats que tenen per trobar un lloc de treball en l'exterior, de manera que la pesca es converteix per a ells en un refugi front a l'atur.

La participació de la dona en les activitats pesqueres es mínima. El 1991 només n'hi havia 82, cosa que equival al 13,8% del total. Les dones treballen principalment com a xarxeres, ja que són molt poques les que s'enrolen com a tripulació de les embarcacions. Fa uns vint anys el nombre de xarxeres era molt major. Així, per exemple, a Vinaròs a finals dels seixanta n'hi havia 84, avui només en queden nou. Segons informacions facilitades per les confraries, la major part de les dones no poden ser considerades com autèntiques treballadores. Generalment, quan fan els cinquanta anys (en l'estiu de 1991 de les 82 xarxeres, 57 ja n'havien fet aqueixa edat) comencen a cotitzar a la Seguretat Social perquè quan arribe l'edat de la

“jubilació”, i després de quinze anys de cotització, tinguen dret a una petita pensió que els permeta de completar la del marit o la paga de viduïtat. En qualsevol cas, siguen o no considerades com a treballadores i segons observacions pròpies, són molt poques les persones ocupades en la reparació de xarxes i habitualment d'edat avançada, estant algunes ja jubilades.

Població immigrada

Si en altres localitats del litoral, la pesca es una activitat exercida fonamentalment per immigrants, com ocorre en el Grau de Castelló, on els foranis equivalen a més del 60% dels treballadors (VIRUELA, R., 1985, 46), al Maestrat el percentatge d'immigrants és relativament baix (el 26,7%) amb una major presència al port de Vinaròs (el 36,2%).

Per altra banda, i tal com pot apreciar-se en la figura 5, mentre en la província de Castelló, i per efecte del Grau de la capital (VIRUELA, R., 1985, 46), entre els pescadors immigrants hi ha un predomini absolut d'andalusos (el 45%), al Maestrat la major part de la immigració és aportada per altres localitats de la nostra província, concretament el 42,5%, xifra que en el conjunt provincial arriba només al 20%. Allò realment interessant és que al Maestrat una bona part de la immigració és subministrada pels tres municipis amb port. El 30% dels pescadors fincats a Vinaròs, Benicarló i Peníscola ha nascut en una de les altres dues localitats, cosa que s'ha de relacionar amb la proximitat geogràfica i amb els matrimonis mixtos entre les tres comunitats.

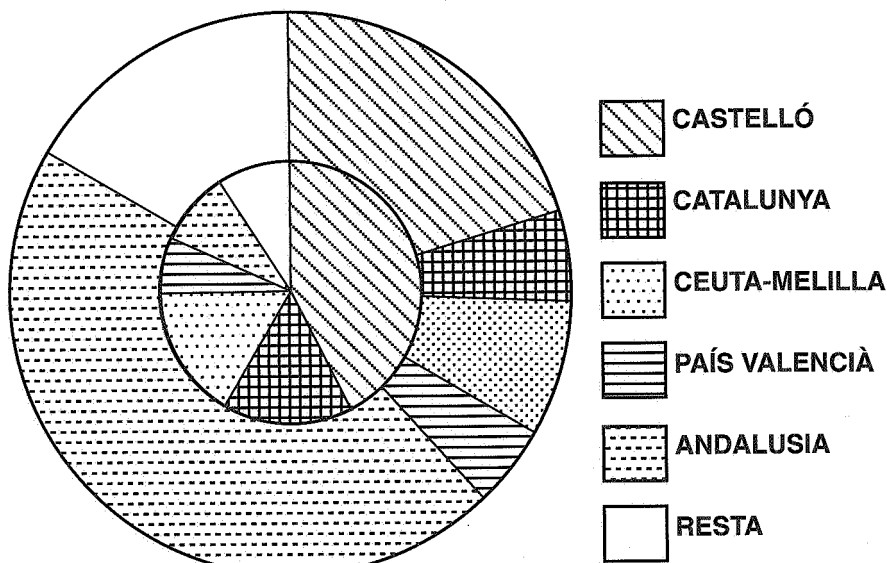

Fig. 5- Procedència dels pescadors immigrants al Maestrat (cercle intern) i a la província (cercle extern), el 1991

D'altres contingents, no tan importants numèricament com l'anterior, procedeixen de Catalunya (16,3%) i de Melilla (10,6%), immigració que adquireix entre els pescadors del Maestrat, sobretot a Vinaròs, una major importància relativa que en el conjunt provincial.

Estructura familiar

Per a finalitzar aquesta exposició sobre la població pesquera del litoral nord de la província, és convenient de fer una breu referència a l'estructura familiar. Per això, a més dels pescadors en actiu, hem tingut en compte als seus familiars: esposa, fills i altres membres que depenen econòmicament del titular i als jubilats i pensionistes del sector.

Abans de continuar, he de fer una matisació: en les cartilles de jubilats i pensionistes (per invalidesa o viudetat) que han estat consultades en les dependències de l'I.S.M., a diferència de les corresponents als actius, només hi consten les dades del beneficiari, no s'hi recull informació dels familiars (principalment cònjuges) que puguen conviure amb el titular de la cartilla. Per altra banda, en el fitxer de jubilats i pensionistes afiliats a l'I.S.M., els qui foren pescadors durant la seua vida activa apareixen junt als portuaris i personal d'administració. Les xifres que hem manejat són resultat d'una minuciosa depuració (on s'han exclòs als qui no foren pescadors), que ha estat possible gràcies a la inestimable ajuda del responsable del negociat en la Direcció Provincial de l'I.S.M., i per a la qual, a més del coneixement directe de les persones, es tingueren en compte els ingressos mensuals percebuts per jubilats i pensionistes, molt més baixos en el col·lectiu de pescadors.

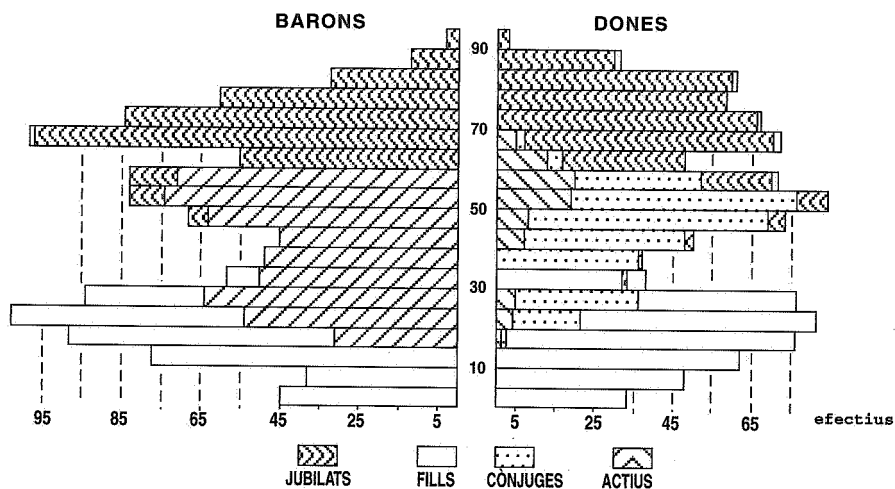

Fig. 6 - El Maestrat. Estructura familiar dels pescadors el 1991.

Els resultats obtinguts fan un total de 2.275 persones, entre treballadors (el 26,2%), jubilats i pensionistes (31,3%) i familiars dels treballadors. Cal destacar que, en tots tres ports, jubilats, pensionistes i vidues totalitzen xifres superiors a les dels actius, i que a Vinaròs aquest col·lectiu quasi duplica als treballadors, com s'esdevé en altres petits nuclis mediterranis (COMPÁN, D., 1989, 268).

La piràmide d'edats (figura 6) tradueix el model demogràfic propi d'un grup laboral decadent, sense grans diferències amb l'estructura corresponent als agricultors (VIRUELA, R., 1992). L'estructura familiar dels pescadors es caracteritza pel notable eixamplament dels grups d'edat pròxims a la cúspide de la piràmide, l'escanyament de les cohorts compreses entre els trenta i quaranta-nou anys i l'estretor de la base que sosté la piràmide, amb graons cada vegada més minvats. Silueta que no fa més que reflectir els efectes negatius de l'emigració i la baixa natalitat que en genera.

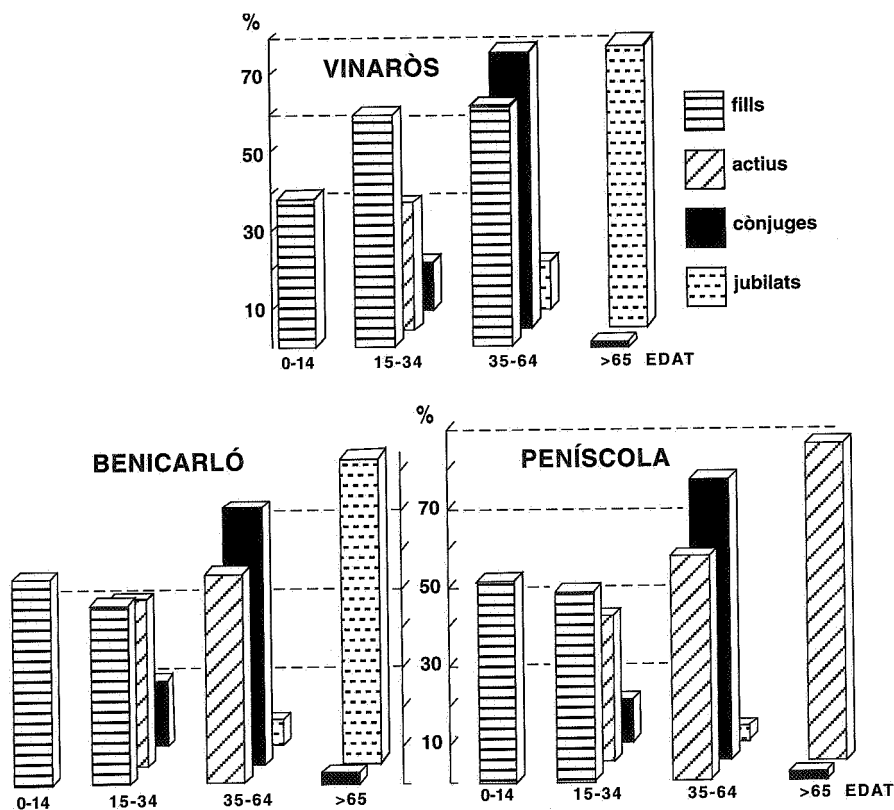

Fig. 7 - Estructura per edat dels membres de la família en els tres ports del Maestrat, en 1991

La piràmide mostra un esglaó molt estés entre els seixanta-cinc i seixanta-nou anys, on es troba la major freqüència de jubilats i pensionistes. Des d'aquest grup s'aprecia un escalonament decreixent, molt acusat en les edats adultes, bé per l'eixida d'actius cap a d'altres sectors econòmics, bé per l'abandonament i/o independència econòmica dels fills majors. La piràmide torna a eixamplar-se entre els vint i trenta anys, on se situen els fills potencialment actius i encara depenents econòmicament dels seus pares i que s'enfronten amb greus problemes per a incorporar-se al món laboral.

L'estructura familiar és bastant uniforme en tots tres municipis. Els fills es concentren en els grups d'edat fins als vint-i-cinc anys. Per a aquest col·lectiu, els qui estan en edat de treballar assoleixen una major proporció a Vinaròs (figura 7), deguda a la major incidència de la crisi econòmica en aquest municipi. Per damunt dels setanta-cinc anys, els únics membres de la família són jubilats i pensionistes, responsables de l'extraordinària amplària del terç superior de la piràmide (figura 6), als quals a Vinaròs s'afegeixen altres membres (pares, sogres,...) i a Benicarló i Peníscola alguns cònjuges; en qualsevol cas amb molt pocs efectius.

Per a les persones en edat activa hem distingit dos grups: el primer, fins als trenta-cinc anys, és un grup de transició format pels pescadors més joves, cònjuges i fills dels pescadors de més edat. En el segon, persones entre trenta-cinc i seixanta-quatre anys, els components són quasi exclusivament pescadors i cònjuges, als quals s'afegeixen alguns pensionistes per incapacitat i viduitat. Per al col·lectiu dels pescadors en actiu, destaca l'escassa proporció dels més joves (amb menys de trenta-cinc anys) a Vinaròs, mentre que a Benicarló i Peníscola els actius es reparteixen quasi a parts iguals entre els dos grans grups d'edat.

CONCLUSIÓ

Dels temes que s'han tractat en aquest article es poden destacar dues conclusions: les embarcacions són petites i velles i la població activa es caracteritza per la seua avançada edat. Aspectes que incideixen directament en la productivitat del sector pesquer.

Més que en el minifundisme empresarial, el vertader problema rau en l'obsolescència de les embarcacions. En efecte, la flota acusa un notable envelliment: més de la meitat dels vaixells ha fet els vint anys d'existència i més del 40% en superen els trenta. És aquest un problema que afecta a tota la flota valenciana i que es vé arrossegant des de fa anys. L'envelliment redueix la capacitat de maniobra de les embarcacions i les obliga a treballar sobre una superfície marina limitada i, per a assolir rendibilitat, els rastreigs es fan cada vegada més intensos. Les actuals disposicions adoptades per la Federació de Confraries en matèria de vedes temporals i de fons no

aconseguiran resultats òptims si no van acompanyades d'una reestructuració empresarial.

El sector pesquer necessita una reconversió, la modernització de les embarcacions i noves construccions. El minifundisme empresarial, el caràcter familiar de la major part dels vaixells, en suma l'escassa capacitat econòmica i la dificultat per a accedir al crèdit obstaculitzen el que hauria de ser el principal objectiu dels armadors.

La modernització-reestructuració del sector, trobe que no s'ha de fonamentar en la construcció de vaixells de gran tonatge, sinó en la construcció d'unitats mitjanes. Es més, vist que la pesca d'arrossegada (principal modalitat en el litoral valencià) gravita sobre la plataforma continental, construir vaixells més grans i potents contribuiria als problemes de sobrepesca ja que, com s'indicava fa vint anys (DIRECCIÓN GENERAL, 1970, 32), les embarcacions arribarien abans als caladors i, en actuar més temps sobre ells, agreujarien l'esforç de pesca. Per altra banda, les embarcacions de menor arqueig i potència també poden actuar negativament sobre els recursos marins perquè la seua limitada autonomia les obliga a treballar en els límits de les àrees vedades. En conseqüència, el més apropiat fóra inclinar-se per embarcacions de grandària mitjana, entre 60 i 80 T.R.B.

L'altre problema a què ens hem referit és el relatiu a l'envelliment de la població pescadora. En l'actualitat, el 36% dels actius tenen més de cinquanta anys. Problema que és comú al d'altres sectors d'activitat que han anat perdent efectius atrets per les millors expectatives laborals en la indústria i en els serveis. Cal el rejuveniment dels treballadors i s'haurien d'arbitrar procediments per a jubilacions i retirs anticipats a canvi de compensacions econòmiques més substancioses i dignes que les actuals. A més caldria afavorir la incorporació de joves pescadors (només cal recordar el nombrós grup de fills en edats compreses entre vint i trenta anys, que a hores d'ara romanen inactius). Indubtablement, el rejuveniment de la població repercutiria en la millora de les estructures tècniques.

Sense dubte, les actuals característiques de la flota y dels treballadors incideixen en la baixa productivitat del sector. Tot i ser certa aquesta afirmació, el que no podem fer és responsabilitzar exclusivament tots dos elements de la situació en què es troba l'activitat pesquera. Per a un diagnòstic imparcial s'haurien de valorar altres aspectes que no han estat tractats ací com: els arts i tècniques de captura, la qüestió de la contaminació a la qual, segons manifestacions d'experts pescadors, s'atribueix la desaparició d'una variada gamma d'espècies de les quals, fins fa pocs anys, s'obtenien alts rendiments. I moltes altres qüestions amb la finalitat de solucionar o, si més no, contribuir a solucionar la problemàtica actual que pateix el sector pesquer, que es podrà qualificar i definir de moltes maneres, però al qual cal reconèixer l'acompliment d'una vital funció social.

BIBLIOGRAFIA

- BAILA PALLARÉS, M.A., (1983), *Dinámica y estructura de la población de Vinaròs (1857-1981)*, Ajuntament de Vinaròs, 184 p.
- BANCO BILBAO VIZCAYA (1991), *La Renta Nacional de España y su distribución provincial, 1987*.
- BURGUET, I., CARDONA, M^a.LI., PARDO, J., (1988), *El món mariner valencià*, Conselleria d'Obres Públiques, Urbanisme i Transports, València, 138 p.
- BURGUET, I., CARDONA, M^a.LI., PARDO, J., (1991), "Aspectes de la pesca al Baix Maestrat", *II Congrés d'Història del Maestrat*, Ajuntament de Vinaròs, pp. 17-22.
- COMPÁN VÁZQUEZ, D., (1989), "La pesca marítima en Andalucía", en Cano, G.-dir- *Geografía de Andalucía*, Ediciones Tartessos, vol. V, pp. 201-279.
- DIRECCIÓN GENERAL DE PESCA MARITIMA (1970), *Ordenación de la pesca en el Mediterráneo*, Castellón, 202 p., exemplar mecanografiat.
- IGLESIAS SECO, M., (1985), "La flota pesquera española: el caso de Galicia (1970-1980)", *Revista de Estudios Agro-Sociales*, nº 133, pp. 183-197.
- LÓPEZ GÓMEZ, J., (1968), "El puerto de Vinaroz", *Estudios Geográficos*, nº 110, pp. 5-101.
- LÓPEZ GÓMEZ, J., (1975), "El puerto de Benicarló", *Estudios Geográficos*, nº 140-141, pp. 609-648.
- MASIP, J.M., LOSTADO, R.V., (1985), "La pesca en la Comunidad Valenciana", *Hoja del Mar*, nº 234.
- PÉREZ PUCHAL, P. (1970), "Peñíscola (Castellón). Estudio de Geografía Económica", *Estudios Geográficos*, 119, pp. 265-310.
- PREVASA (1982), *Estructura de la producción*, Estudios básicos para la ordenación del territorio de la Comunidad Valenciana. Caja de Ahorros de Valencia, 497 p.
- QUEREDA SALA, J.J., (1978), "La pesca un subsector crítico de la economía castellonense", *Millars*, nº V, pp. 7-30.
- ROSSELLÓ VERGER, V.M^a, (1969), *El litoral valencià*, L'Estel, València, 2 vol.
- ROSSELLÓ VERGER, V.M^a., (1984), *55 ciutats valencianes*, Universitat de València, 280 p.
- VIRUELA MARTÍNEZ, R., (1985), *La actividad pesquera en el Grau de Castelló*, Departament de Geografia, València, 103 p.
- VIRUELA MARTÍNEZ, R., (1985), "Fuentes para el estudio de la población pesquera: el caso del Grau de Castelló", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, t. LXI, pp. 277-287.
- VIRUELA MARTÍNEZ, R., (1992), *Población y empleo en el medio rural castellonense*, Societat Castellonenca de Cultura, Castelló, 208 p.